

безпеки. Більш того, при розлагодженості світового і регіонального порядку це негативно позначається на середовищі безпеки окремих держав. Невизначеність і непередбачуваність подій супроводжуються зміною симптоматики і новою формою (предметом) збройних конфліктів різної інтенсивності, складності і тривалості. Стираються межі не лише між внутрішньою та зовнішньою безпекою, а й між станами функціонування держави, нормальним та надзвичайним, у тому числі викликаним війною.

Динамічна еволюція сучасних умов міжнародної та національної безпеки вимагає нового підходу до питань єдиної організації держави з метою задоволення безпекових потреб. Їх основний зміст – охорона і оборона благ, що визначають успішне існування нації і розвиток держави. В основі уявлень про систему національної безпеки, яка є єдиною за своєю суттю, лежить необхідність усунення багатьох недоліків нинішньої організації держави для забезпечення безпеки, до яких належать, зокрема, неекономічний характер дій, відсутність єдності у керівництві, дублювання компетенцій, окремі, повільні системи моніторингу та оцінки загроз; труднощі у координації дій при виникненні складних ситуацій, недостатня підготовка органів влади та їх допоміжного апарату до всебічного контролю за станом державної безпеки.

Це також збереження перевищень і створення безлічі нових, відокремлених організаційних утворень, що використовуються для забезпечення безпеки в різних сферах діяльності держави. Недбалість у цій сфері, що має місце і в найкраще організованих державах, підтверджена численними терактами, локальними конфліктами, в тому числі війною в Україні, трагічним виникненням так званої держави ІДІЛ та міграційною кризою (свідомо використовується в політичних інтересах, внутрішніх та міждержавних), а також ситуаціями внутрішнього характеру, зокрема соціальними протестами, стихійними лихами та наслідками шкідливого антропогенного впливу на навколишнє природне середовище.

Отже, модель системи національної безпеки є складною та багатогранною структурою, яка враховує різноманітні аспекти безпеки країни та передбачає комплексний підхід до її забезпечення.

1. Kitler W. Model of the National Security System: Selected Problems. *European Research Studies Journal*. 2021. Vol. XXIV. Issue 3B. P. 1027–1040.

УДК 342.77+35.078+340.135

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/113-116

Андрій КАЛАШНИК

аспірант кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ РЕАГУВАННЯ НА ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Актуальні виклики та загрози, з якими стикається Україна, вимагають не лише ефективних стратегій відповіді, але й узгодженої системи нормативних засад. Проблема полягає в тому, як забезпечити взаємодію між військовим, цивільним та кібернетичним вимірами національної безпеки для оптимального реагування на сучасні виклики, такі як повномасштабне вторгнення росії, гібридна війна, кібератаки, тероризм та ін.

Існуючі нормативні засади повинні бути адаптовані до мінливого характеру загроз, що визначає актуальність подальшого дослідження та аспекти вдосконалення системи національної безпеки України.

Для розуміння розглядуваної теми варто встановити, що являють собою нормативні засади та яку роль відіграють для вивчення системи національної безпеки.

При аналізі літератури та словників нами встановлено, що «засади» є основою будь-якої науки або предмета, системи. Вони визначають основні поняття і правила, які потрібно знати для розуміння цього предмета. Засади можна порівняти з фундаментом будинку – вони

створюють міцну основу для подальшого розширення й розвитку знань, а отже, саме на засадах і будеться міцна система захисту нашої країни, що має на меті подолання викликів та загроз національній безпеці.

Нормативність у правовій сфері означає наявність та дієздатність нормативних актів, які регулюють поведінку людей, взаємовідносини та функціонування суспільства з точки зору законодавства.

Отже, об'єднуючи ці два поняття, вважаємо, що нормативні засади – це окреслені правилами або принципами норми, які детермінують основи або критерії для визначення, регулювання або оцінки певних явищ, дій чи процесів.

Також можна зазначити, що це набір встановлених принципів, які визначають межі або стандарти для дії в певній сфері. Вони часто застосовуються у законодавстві, адміністративних процедурах, нормах етики чи інших сферах для забезпечення консистентності та визначеності в прийнятті рішень або виконанні дій.

Тому варто зазначити, що предметом нашого дослідження є розгляд сучасних, оновлених правил та принципів, які закріплені у нормах чинного законодавства або міжнародних договорах, угодах, що регулюють заходи та завдання для забезпечення дієвої системи захисту національної безпеки.

Національна безпека, як і будь-яке інше явище, не може бути створена без правових інструментів. Адже саме право гарантує її ефективне функціонування, узгодженість елементів системи та чіткість механізмів взаємодії.

В. Ліпкан у своїй роботі зазначає, що основними нормативними засадами для національної безпеки є нормативно-правові акти, міжнародні договори тощо [1, с. 354].

Сучасна система реагування на виклики та загрози національній безпеці України базується на комплексі нормативних засад, які визначають принципи та стратегії захисту держави в умовах мінливого світового середовища. До основних сучасних нормативних документів, які визначають цю систему, на нашу думку, можна віднести:

1. Конституцію України, яка забезпечує правові основи для збереження національної безпеки та суверенітету. Визначає права і обов'язки держави та громадян у забезпеченні безпеки;

2. Закон України «Про національну безпеку» від 21.06.2018, який визначає основні принципи і завдання національної безпеки, механізми її забезпечення та функції різних органів у цій сфері;

3. Стратегію воєнної безпеки України від 25.03.2021, яка визначає загальні принципи та підходи до захисту національних інтересів та безпеки за допомогою Збройних Сил України;

4. Стратегію національної безпеки України від 14.09.2020, що визначає стратегічні цілі та завдання держави у сфері національної безпеки, враховуючи внутрішні та зовнішні виклики;

5. Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій від 26.03.1999, що встановлює принципи та напрями діяльності у сфері цивільного захисту населення та об'єктів в разі воєнного стану, надзвичайних ситуацій або катастроф;

6. Стратегію кібербезпеки України від 26.08.2021, яка визначає пріоритети та заходи для захисту кіберпростору від сучасних кіберзагроз;

7. Закон України «Про оборону» від 06.12.1991, котрий встановлює основи організації оборони, взаємодії різних компонентів оборони та забезпечення рівноваги у військовій сфері.

Ці нормативні засади формують єдиноцільовий підхід до забезпечення національної безпеки, що охоплює виклики від традиційних військових загроз до сучасних, таких як повномасштабне вторгнення, кібернебезпека, енергетична небезпека та ін. Важливим є постійне оновлення системи взаємодії військових, правоохоронних, цивільних та інших структур для ефективного вирішення широкого спектра викликів.

Опрацювання основних видів нормативних документів (засад) забезпечення системи національної безпеки щодо реагувань на виклики та загрози дозволило зазначити, що вони набирають обертів постійного вдосконалення та оновлення, тобто ці документи станом на сьогодні є оновленими, що говорить про позитивну та дієву роботу органів державної влади.

Звертаємо увагу, що останні оновлення до Закону України «Про національну безпеку» внесено 31.03.2023, а до Закону України «Про оборону» – 15.04.2023, інші нормативні документи є прийнятими протягом періоду починаючи з 2020 р., що говорить про

те, що принципи та засади існування заходів із протидії викликам та загрозам безпеці зазнають постійного оновлення, адже є систематичні заходи з боку держави на виявлення нових загроз, що у подальшому дає можливість впровадження сучасних підходів для розробки дієвого механізму, спрямованого на їх попередження, вирішення та знешкодження.

Від початку 2024 р. Верховною Радою України зареєстровано та перебуває на розгляді низка документів, які у подальшому також можуть стати рушійною силою для подолання прогалин у системі захисту національної безпеки та зміцнити її стійкість до нових загроз. Перерахуємо деякі з них:

– 20.02.2024 за № 11030 зареєстровано проєкт Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання тероризму [2], метою якого є підвищення ефективності функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом з урахуванням існуючих та потенційних терористичних загроз для України;

– 20.02.2024 за № 11031 зареєстровано проєкт Закону про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки [3], метою якого є забезпечення національної та державної безпеки, підвищення загального рівня публічної безпеки і порядку;

– 05.02.2024 за № 10439-1 зареєстровано проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення незалежності та деполітизації роботи Бюро економічної безпеки України [4], метою якого є забезпечення незалежності та деполітизації роботи Бюро економічної безпеки України;

– 21.02.2024 за № 11034 зареєстровано постанову про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, парламентів та урядів держав – членів Європейського Союзу та НАТО, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародної федерації журналістів, Європейської федерації журналістів, Міжнародної неурядової організації «Комітет захисту журналістів», Міжнародної неурядової організації «Репортери без кордонів» [5], метою якої є прийняття звернення Верховної Ради України із закликом до міжнародних інституцій, парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних неурядових організацій активізувати міжнародні та національні зусилля задля звільнення та повернення в Україну всіх полонених та незаконно утримуваних громадян України, передусім українських журналістів.

Президент України з моменту повномасштабного вторгнення росії на територію України доклав багато зусиль щодо створення сучасних нормативних засад для покращення безпекової ситуації країни шляхом підписання Угод про співробітництво у сфері безпеки між Україною та багатьма країнами світу. До однієї з останніх підписаних угод варто віднести угоду про співробітництво та довгострокову підтримку, що була укладена 16 лютого 2024 р. у м. Берлін між Україною та Федеративною Республікою Німеччина в розвиток Спільної декларації, проголошеної Німеччиною та іншими членами «Групи семи» у Вільнюсі 12 липня 2023 р., до якої в подальшому приєдналися ще 25 держав [6]. Таке співробітництво та партнерство ґрунтується на спільних інтересах у захисті міжнародного права та правопорядку і миру та захисті основоположних прав і свобод людини.

Такі дії з боку влади України на сьогодні є найбільш необхідними для зміцнення та відродження цілісності нашої країни у розрізі сучасного воєнного конфлікту. Отже, нормативними засадами сучасної системи захисту національної безпеки України від загроз та викликів виступають різні за створенням правові документи, до яких можна віднести: закони, постанови, стратегії, міжнародні угоди тощо. Встановлено позитивну динаміку щодо стану оновлення, створення та доопрацювання правових джерел для покращення та зміцнення системи захисту національної безпеки з урахуванням сучасних загроз. Ця система не є досконалою, але вона активно оновлюється законотворцем, що дає шанс на відродження зломленої системи національної безпеки України у майбутньому.

1. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посібник. 2-е вид. Київ : КНТ, 2009. 576 с.

2. Проєкт Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання тероризму від 20.02.2024 № 11030. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43735>.

3. Проєкт Закону про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки від 20.02.2024 № 11031. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43733>.

4. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення незалежності та деполітизації роботи Бюро економічної безпеки України від 05.02.2024 № 10439-1. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43628>.

5. Проект Постанови про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, парламентів та урядів держав – членів Європейського Союзу та НАТО, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародної федерації журналістів, Європейської федерації журналістів, Міжнародної неурядової організації «Комітет захисту журналістів», Міжнародної неурядової організації «Репортери без кордонів» щодо забезпечення звільнення та повернення в Україну полонених та незаконно утримуваних журналістів (включно з громадянськими журналістами) від 21.02.2024 № 11034. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43728>.

6. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина від 16.02.2024. *Офіс Президента України*. URL : [https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985](https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-pidtrimku-88985).

УДК 351.862.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/116-117

Дмитро КОРДИШ
аспірант кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні як ніколи демократичні країни визнають необхідність прагнути до безпеки держави як політичного інституту нарівні з безпекою індивідів і соціальних груп перед обличчям різних викликів і загроз не тільки міжнародного характеру, а й тих, що виникають у межах складної природи держави. З цієї причини збільшення групи охоронюваних товарів і суб'єктів, що виражають потребу в придбанні і володінні ними, змушує здійснювати необхідні дії щодо поліпшення організації держави, що слугує реалізації цілей безпеки. Мова йде вже не тільки про організацію для охорони і оборони таких благ, як суверенітет влади, територіальна цілісність, непорушність кордонів і внутрішнього порядку, але і багатьох інших, близьких людському індивідууму, малим соціальним групам і, нарешті, всім членам держави і міжнародного співтовариства. Отже, в національній безпеці наявні проблеми політичного, економічного та військового характеру поряд із безпековими питаннями екологічного, соціального, суспільного, універсального характеру тощо.

Дії для задоволення таких очікувань не з'явилися, не було вжито відповідних заходів у стислі терміни. Наслідком цього стало виникнення і створення безлічі деталізованих (оперативних) систем, що функціонують у сфері безпеки, як правило, незалежних одна від одної і водночас таких, що дублюють завдання одна одної, з дублюванням компетенцій органів управління. Множинність систем – це насамперед організаційний виклик, наслідком якого має стати створення системи національної безпеки. Система, формальне створення якої має призвести до впорядкування купи організаційних заходів та нормативно-правових актів, що регулюють питання національної безпеки. Система – це фізичний або абстрактний об'єкт, сукупність будь-яких елементів (наборів елементів), що виділяються в будь-якому об'єкті, завдяки зв'язкам між ними, що виражають певний порядок в системах, реалізуючи в цілому найвищу функцію або сукупність таких найвищих функцій [1, с. 1030].

Держава як сукупність, що становить основу побудови системи національної безпеки, складається з безлічі окремих організацій, які, однак, не утворюють систему разом. Це пов'язане з тим, що такі організації, підпорядковані державному праву, діють тільки в межах своєї компетенції, окремо одна від одної, співпрацюючи і навіть конкуруючи одна з одною. Але вони не виробляють, згідно з єдиним наміром (метою), продукт, а значить, разом не утворюють цілеспрямовану організацію вищого характеру. Важко гармонізувати велику соціальну систему, якою є держава, так, щоб організація (система) національної безпеки створювалася за зразком якоїсь організації, що діє на ринку (наприклад, компанії) або навіть великої ієрархічної організації, наприклад, збройних сил, поліції або прикордонників. Однак можна виділити (організувати) з сукупності різних суб'єктів, якими є держава, свідомо визначене розташування елементів, яке буде характеризуватися взаємними зв'язками між ними, що виражають певний порядок, служать виконанню місії і функцій у сфері